

Сучасний Кіплінг - нові акценти інтерпретації

Володимир Чернишенко

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Сучасний Кіплінг — нові акценти інтерпретації
Матеріали конференції
Humanitary Institute of Kyiv Borys Grinchenko University
“Navchal’na Knyh a– Bohdan” publishing house
Kipling Society
“Kipling Today: New Focuses of Interpretation”
Conference materials
25 February 2014
Kyiv, Ukraine
Гуманітарний інститут Київського університету імені Бориса
Грінченка

Видавництво «Навчальна книг а– Богдан»
Кіплінгівське товариство (Великобританія)
Сучасний Кіплінг — нові акценти інтерпретації
Матеріали конференції
25 лютого 2014 року
Київ
Ред’ярд Кіплінг: знайомство
Джон Вокер, почесний бібліотекар Кіплінгівського товариства
(Великобританія)

John Walker “Rudyard Kipling: An Introduction”.

As the Librarian of the Kipling Society, I am, of course, very keen to see a revival of interest in the work of this great writer, this genius, and I welcome the opportunity to offer an outline of his life story, and his writing, from a British point of view. I am aware that my time should be limited, because we are looking forward to some excellent papers, in a ground-breaking Conference, so I intend to address simply the factors in Rudyard Kipling’s life which may have been the source of his writing; the root of his genius.

Я к бібліотекар Кіплінгівського товариства, радий бачити цікавість до праць геніального письменника. Я вдячний за

можливість розповісти про його життєвий шлях та творчість з точки зору англієця. Насамперед я зупинюся на базових моментах його біографії, які слугували джерелом творчості та були підвалинами письменницького генія.

Либонь, на початку варто визначитися з термінами. Я називатиму геніальністю виняткову здатність до творчості, яка чинить вплив як на інших творчих особистостей, так і на суспільство загалом. Сподіваюся, ця позиція зрозуміла і досить міцна, щоби протриматися принаймні до кінця доповіді!

Ще я маю вам нагадати, що багато хто, зокрема й у Англії, вважає деякі погляди Кіплінга, висловлені ним у прозі та віршах, політично некоректними. Про нього пишуть як про расиста, імперіаліста, колоніаліста, антифемініста, антисеміта, мілітариста і просто вульгарну особу.

Однак основна маса британців, як і людей по всьому світі, продовжують цінувати його як майстра слова за ті нетлінні уявні світи, які він створив.

...

У 1995 році британська медіа-корпорація ВВС запустила телепередачу з промовистою назвою «Книгоїд». Думаю, про формат не важко здогадатися. Ведучий запропонував глядачам проголосувати за улюблений вірш; переможець набрав більше голосів, аніж п'ять найближчих суперників разом узяті. І звісно ж, це був Кіплінгів вірш «Якщо».

Я знаю, що чимало критиків не вважають цей вірш видатним поетичним твором. Кіплінг і сам був здивований успіхом цієї окремо взятої поезії. У автобіографічній книзі «Дещо про себе» 1 він пише, що «вірш цей вихопився з книжки і несподівано облетів цілий світ» 2. Його вишивають на панно і друкують на плакатах, його вчать і цитують, примушують переписувати у школах у якості покарання; його перекладено щонайменше трьома десятками мов,

не кажучи вже про постійні з'яви більш чи менш дружніх пародій.

Пітер Кітінг у своїй блискучій розвідці «Поет Кіплінг» 1 зазначає, що надмірна популярність цього вірша спричинила ставлення до нього як до «неприпустимого і надмірного моралізаторства».

Між тим, я хотів би звернути вашу увагу лише на один рядок:

«Не прохопившись ні словом про утрату». 2

Пишучи про результати голосування «Книгоїда», найпопулярніша англійська газета «The Sun» назвала «Якщо» «шовіністичною барганиною». Навіть у одному з найбільш респектабельних часописів — «The Times» — оглядач Філіп Говард назвав цей вірш зразком «шапкозакидацького і твердолобого патріотизму» 3.

І що ж? Від часу того голосування нічого не змінилося — «Якщо» і далі збирає голоси загалу. Отож, мій перший висновок — якщо людина здатна простими словами створити щось пам'ятне, щось до смаку суспільству, щось незмінно популярне протягом століття, то вона таки геніальна.

...

А тепер час ближче поглянути на цю людину, відшукати джерела її таланту. Для цього повернімося до витоків. «Дайте мені хлопчика на сім років, і я вирощу з нього мужчину» 4, — такі слова приписують Ігнатію Лойолі. Життєвий шлях Кіплінга розпочався у Бомбеї, де він народився. Його матір'ю була одна з чотирьох красунь-сестер Макдональд, кожна з яких знайшла собі видатного чоловіка. Одна з них народила Стенлі Болдуїна, майбутнього прем'єр-міністра Великобританії, друга вийшла заміж за Едварда Берн-Джонса, художника-прерафаеліта (Кіплінг називав його «дядько Нед»), а чоловік третьої — Едвард Пойнтер — очолював Королівську Академію мистецтв. Батько малого «Джо» Кіплінга був професором, викладав мистецтво у Бомбеї, а згодом у Лагорі. Мати

була дотепною і незалежною жінкою.

Однак найразючіший вплив на шестирічного Кіплінга справило повернення до Англії разом із трирічною сестрою «Трікс». Батьки без попередження залишили їх у портовому місті Саутсі в прийомній родині на довгі шість років, у місці, яке сам Кіплінг назвав «Будинком відчаю». Там хлопчикове життя обернуло на пекло господиня дому — «релігійна фанатичка» — і її задержуватий синок. «Джо» згодом писав, що саме там навчився брехати, вбачаючи у цьому прямий зв'язок зі здатністю писати власні твори...

У цій розвідці я матиму кілька нагод здатися розумним чи неординарним оповідачем. Приміром, ви помітили, що я навмисне назвав юного Кіплінга «Джо». А це вже гріх, за який сам Кіплінг згодом «покарав» свого Томлінсона — героя однойменного вірша-поеми:

«Я колись кепкував з любові, двічі висміяв місце святе

І тричі знущався з Бога, бо друзям подобалось те». 1

Отож, саме зараз я посміявся з Бога, щоби сподобатися друзям. Я часто так роблю в надії підловити менш освічену аудиторію, та все ж ви напевне знаєте, що перше ім'я Кіплінга було ні яке інше, як Джозеф. Джозеф Ред'ярд Кіплінг. Забуте нині «Джозеф» — то данина Вікторіанській традиції чергувати ім'я первістка у кожному поколінні. Тож дідусь Кіплінга теж був Джозеф, а його тато звався Джон. Що ж до другого, знаменитішого, імені, то це ні що інше, як назва прегарного озера в Стаффордширі, при якому зустрілися і покохали одне одного його батьки. Минулого року я відвідував ті місця з групою вчителів з Данії, Туреччини, Словенії, Італії, Іспанії, Голландії та Вельсу.

Оскільки я вже почав цитувати, то скажу, що саме Кіплінгові висловлювання найчастіше трапляються у англійських цитатниках. За всі роки тиражі його книг перевершили лише твори Шекспіра та

«Біблія». Для нас таким же критерієм успіху може бути кількість перекладів на інші мови — найдавнішим уже понад сто років, найновіші з'являються нині. Усесвітня тривала популярність — чи ж не ознака генія? У цьому до Кіплінга дорівнялося не так і багато письменників.

Серед відомих висловлювань інших літераторів трапляються й оцінки творчості Кіплінга. Американський письменник Генрі Джеймс, автор «The Ambassadors», який мав репутацію людини, що зважає кожне слово, пише: «Кіплінг вражає мене особисто, як людина видатного інтелекту, найближча до звання генія з усіх, кого я знаю» 2.

Ми звикли вважати, що пережите у ранньому дитинстві потрясіння виливається згодом у необхідності його переосмислення у малярстві, музикуванні чи письмі. І важко не погодитися з Шекспіром, що божевільня та меланхолія часто межують з геніальністю. Ось що каже Тезей у «Сні літньої ночі»:

«У всіх коханців, як у божевільних,

Кипить у голові: уява їхня

Таке витворює...» 1

Якось Кіплінг описав свого «Демона». «Коли до вас промовляє ваш Демон,» — писав він, — «не намагайтеся мислити спрямовано. Віддайтеся течії, чекайте і коріться». 2 Звісно, він визнавав необхідність згодом переглядати те, що нашепотів йому Демон, переписуючи і змінюючи кожне недоречне чи невдале слово, речення чи абзац. Для цього він мусив багато чого знати чи вміти, відтак і нам варто згадати про те, де він отримав освіту.

Кіплінг, який покинув Саутсі й вирушив до Коледжу збройних сил у Девоні, був ще хлопчаком. Йому було заледве шістнадцять, та серед однокласників він виглядав учителем, якого вдягли у школярську форму задля жарту.

Ті щасливі дні стали основою для створення багатьох шкільних історій. Деякі з них досить відверто описують мрії автора про помсту, інші — блискуче відтворюють вже забуті уявлення про мужність чи почуття гумору. Але треба визнати, що жодне з них не наближається до звання геніального твору. Можна із задоволенням читати «Сталкі та його команду», та це, на мій погляд, далеко не видатний літературний твір.

А за видатними — гайда до Індії. Закінчивши школу без жодних надій потрапити до Університету, за браком грошей, і не маючи змоги піти до війська через поганий зір, він усе ж сім довгих і важких років служив кореспондентом у «Civil and Military Gazette», а згодом у «The Pioneer».

Нещодавно мені довелося писати для сайту www.kiplingsociety.co.uk про ранні вірші Кіплінга, які не ввійшли до збірок. Якщо ви досі про них не знали, то саме час із ними познайомитися.

Анотування «віршів поза збірками» звалилося на мене, бо я упорядковую коментарі до більш відомих творів, тож мушу також писати і про «небажані» вірші. Не думаю, що цю роботу колись вважатимуть чимось на кшталт збирання малюнків Да Вінчі. Кіплінгові ранні твори важливі хіба що як міра зростання його таланту.

Натомість я зупинюся детальніше на знаних творах. Ось цей, приміром, покаже нам, як журналіст може розповідати суспільству про життя і смерть доти ігнорованих його членів.

«Як голосно сурмлять ріжки!» — почулося з рядів.

«Ось-ось почнуть... Ось-ось почнуть...» — сержант прошепотів.

«Ти побілів, як полотно», — почулося з рядів.

«Я знаю, як це виглядає», — сержант прошепотів.

Денні Дівера повісять — полк шикується в каре,

Похоронний марш заграли, — на світанні він умре!

Зараз кат його нашивки і петлиці обдере.

Денні Дівера повісять вранці. 1

Кіплінг усе життя збирав враження про всіх, хто його оточував. Навчений журналістській майстерності, він умів додати до своєї прози та віршів деталі, що робили їх справжніми. Приміром, ось це віршування (а саме так Кіплінг називав свою поезію), було визнано «справжньою поезією» одним із попередніх голів Кіплінгівського товариства — Томасом Еліотом, який упорядковував книгу вибраних Кіплінгових віршів. У своїй чималій передмові він дає зрозуміти, що у Кіплінга багато таких речей, які перетинають межу між «віршуванням» та поезією.

Принагідно до солдатської теми зауважу, що й донині Кіплінга широко цитують у військових репортажах сучасні журналісти. А деякі цитати згодяться й для опису сучасної ситуації в Україні:

«Захід є Захід, а Схід є Схід, і їм не зійтися вдвох,

Допоки Землю і Небеса на Суд не покличе Бог...» 2

Однак, цими рядками можна проілюструвати й те, що Кіплінг, як ніхто інший, зазнає неадекватного цитування. Наведені вище рядки він написав у 1889 році, задовго після того, як триумфально повернувся до Англії зі славою літературної сенсації. Його індійський досвід підказав йому легенду, а наступні рядки розвінчують будь-які закиди в расизмі:

«Та Сходу і Заходу вже нема, границь нема поготів,

Як сильні стають лицем у лице, хоч вони із різних світів». 3

Можна легко відшукати десятки прикладів віршів Кіплінга, які стосуються Солдатів, Моряків чи Робітників усіх видів. Джордж Орвелл, як відомо, звинуватив Кіплінга у «думках вульгарних та вічних». Однак маємо ще визнати: поет, чиї «слова звичайних людей» так запам'ятовуються, може переймати їхні ставлення до речей, їхню мовленнєву «недбалість». Геній, якого надто легко зрозуміти, завжди буде мішенню критиків, але, як сказав той самий

Орвелл: «Упродовж п'яти літературних поколінь кожна просвічена людина його зневажала, і коли цей час минув, дев'ять із десяти просвічених забуті, а Кіплінг, у певному сенсі, досі тут.» 4

Звісно, в Індії Кіплінг не лише вчився досконало розуміти солдата. Він ще вбирав атмосферу, що стане тлом його єдиної беззаперечно геніальної повісті — «Кіма». Ось уривок із цього чарівного опису втраченого континенту. Прогулянка по Grand Trunk Road (розділ четвертий):

Ця широк а, сповнена усмішок ріка життя, здавалася йому неабияким поступом порівняно з тісни ми і переповнені ми вулицями Ла г ор а. На кожному кроці зустрічалися нові люди й нові обличчя — каст и, які він знав, і каст и, про які не мав і гадки.

Вони зустріли гурт довговолосих сансі з кошиками ящірок та іншої нечистої їжі на спинах, самі вони тхнули, а їхні худючі собаки нюшкували за ними по п'ятах. Ці люди трималися свого краю дороги, рухаючись швидко, крадькома підтюпцем, а всі інші каст и давали їм досить простору, бо ж сансі були геть бруднючі. Слідом за ними, широко і незграбно ступаючи по густій тіні ногами, які ще пам'ятали кайдани і ланець, ішов чоловік, нещодавно випущений з в'язниці. Його повний шлунок і сяюча шкіра свідчили, що уряд дбає про своїх ув'язнених краще, ніж більшість чесних людей здатні подбати про себе. Кім гарно знав цю ходу і передражнив колишнього в'язня непристойним жестом, ледь вони розминулися. 1

За одного лише «Кіма» деякі письменники, і навіть індійські, проголосили Кіплінга єдиним генієм іншої культури, що зміг передати характер цієї землі та цього народу.

Появу нового таланту вітали в Англії. «Казарменні пісеньки» та «Прості оповідання з пагорбів» були визнані творами нового стилю та сили. Деякі бачать у Кіплінгу початківця модернізму, та оскільки я розглядаю його місце у загальній історії, я зараз не буду про це.

Можливо, хтось з інших учасників уже готується обговорити це сьогодні.

О Господи батьків, подвиг
Ти нас нових шукать земель
І владу дав від краю криг
Аж по гарячий край пустель –
О Боже Сил, із нами будь,
Дай не забудь — дай не забудь! 2

• • •

Далі — у повній книжці «Сучасний Кіплінг - нові акценти інтерпретації».
nashaknyga.com.ua